

MOŽNOSTI NÁHRADY ŠKODY SPÔSOBENEJ KORUPČNÝMI TRESTNÝMI ČINMI

TATIANA KANÁLIKOVÁ

Fakulta práva, Paneurópska vysoká škola, Bratislava, Slovenská
republika

Abstract in original language

Príspevok je venovaný problematike práva na náhradu škody spôsobenej korupčnými trestnými činmi subjektov poškodených týmito trestnými činmi. V konkrétosti príspevok rozoberá právnu úpravu jednotlivých zákonných možností náhrady škody spôsobenej korupčným konaním v podmienkach Slovenskej republiky, s poukazom na rezervy tejto právnej úpravy.

Key words in original language

Korupcia, korupčné trestné činy, poškodený, náhrada škody.

Abstract

In the article, the author deals with the issue of the right for compensation of the party injured by corrupt practices. In particular, the article is focused on the legal regulation of the possibilities of compensation of the damage caused by corrupt practices in Slovak republic, with the reference to the shortcomings of this legal regulation.

Key words

Corruption; corrupt practices, the party injured, compensation.

I Všetky formy korupčných praktík a korupcia ako taká predstavuje pre súčasnú spoločnosť jeden z najzávažnejších problémov. Závažnosť a aktuálnosť tohto problému podčiarkuje najmä jej rozšírenosť, frekvencia, zložitosť jej odhaľovania a ako sa v poslednej dobe ukazuje, i jej hlboká zakorenenosť vo veľkom počte členov našej spoločnosti.

Fenomén korupcie, ako je už nutné priznať, dosahuje celospoločenský rozmer a rozsah. Je taktiež potrebné uviesť si, že korupciu nie je možné vnímať len v kontexte verejného sektoru, keďže korupčné praktiky postupom času prenikli do všetkých vrstiev, sfér a oblastí života našej spoločnosti. „Rozšírenie postihu korupčného konania aj na súkromnú sféru, resp. neobmedzovanie postihu korupcie výhradne na sféru verejnú je zároveň aj jedným z cieľov, ktoré sú vyjadrené vo viacerých významných nadnárodných dokumentoch, či už na úrovni

Rady Európy, OECD, alebo na úrovni EÚ.¹ Trestnoprávna teória korupciu definuje ako „skazenosť, predajnosť, úplatkárstvo, teda prijímanie úplatku i podplácanie, ale aj akékoľvek správanie k osobám, ktorým sú zverené kompetencie vo verejnom alebo súkromnom sektore, ktoré odporuje povinnostiam vyplývajúcim z ich postavenia a ktoré smeruje k získaniu nenáležitých výhod.“²

V zmysle aktuálnej trestnoprávnej úpravy postihu korupcie v podmienkach Slovenskej republiky, je prostredníctvom jednotlivých skutkových podstat korupčných trestných činov možné stíhať jednak subjekt ktorý sľúbi, poskytne alebo ponúkne úplatok, ale taktiež aj subjekt, ktorý takýto úplatok žiada, prijme či si ho dá sľúbiť. Je teda zrejmé, že postihovanie jednotlivých konaní a vzťahov je založené na zrkadlovom obraze, kedy všetky zainteresované subjekty majú imanentný záujem na dôkladnom utajení celého korupčného konania.

V prípade korupčnej trestnej činnosti je taktiež nutné poukázať na jej závažnosť z hľadiska značných finančných a ekonomických škôd, ktoré sa v príčinnej súvislosti s ňou vyskytujú ako jeden z jej mnohých negatívnych následkov. Nezriedka môžeme hovoriť i o prípadoch, kedy v príčinnej súvislosti s korupčnými trestnými činmi dochádza k značnej nemajetkovej ujme subjektov. Obzvlášť v prípadoch korupčných praktík v oblasti verejných obstarávaní a súťaží sa takéto škody či ujmy vedia vyšplhať do značnej výšky. V tejto súvislosti sa do popredia vynára taktiež otázka a problematika identifikácie subjektu či subjektov, ktoré sú konkrétnym korupčným trestným činom postihnuté, utrpeli určitú ujmu a teda je na nich potrebné hľadieť ako na poškodených v kontexte trestnoprocesnej úpravy. Vzhľadom na ustanovenie § 46 ods. 1 Trestného poriadku SR(z.č. 301/2005 Z.z.) za poškodeného na účely trestného konania považujeme osobu, ktorej

- a) bolo trestným činom ublížené na zdraví,
- b) bola jej spôsobená majetková, morálna alebo iná škoda alebo
- c) boli porušené či ohrozené jej iné zákonom chránené práva alebo slobody.

¹ Tóthová M.: Právna úprava postihu korupcie a jej vplyv na modus operandi korupčných trestných činov a možnosti odhaľovania korupcie. In BARÁNY, E. a kol.: Právo a jeho prostredie. Ústav štátu a práva SAV, Bratislava, s.356., Za takéto dokumenty je možné považovať napríklad Trestnoprávny dohovor Rady Európy proti korupcii, Občianskoprávny dohovor Rady Európy proti korupcii či Spoločný postup EÚ z 22. decembra 1998 prijatý Radou na základe článku K.3 Zmluvy o EÚ, týkajúcej sa korupcie v súkromnom sektore a ďalšie.

² Ivor, J. a kol.: Trestné právo hmotné, osobitná časť. Bratislava: IURA EDITION, 2010, s. 350.

Na podklade uvedeného ustanovenia je taktiež možné konštatovať, že poškodenou osobou môže byť tak fyzická ako aj právnická osoba či štát ako taký, pričom tento záver je možné odôvodniť a potvrdiť i obsahom základného účelu trestného práva hmotného (ochrana práv a oprávnených záujmov fyzických a právnických osôb, záujmov spoločnosti a štátu) a poznatkami trestnoprocesnej teórie.³

Vo všeobecnosti prevláda názor, a s týmto názorom sa nedá nesúhlasiť, že v prípade korupčných praktík a trestných činov je pomerne zložitú osobu poškodeného konkrétne identifikovať. Pre všetky formy korupčného správania je typické a významné, že majú podobu určitej dohody, či výmenného obchodu, ktorý je výhodný pre obe, či všetky na danom konaní zúčastnené osoby.⁴ Každá zo zúčastnených osôb totiž získava a nadobúda určitú nenáležitú výhodu či prospech. V rámci takéhoto vzťahu potom nie je možné hľadať či identifikovať subjekt, osobu poškodeného, ktorému by bola v príčinnej súvislosti s korupčným činom spôsobená škoda. Za prípustný okruh osôb poškodených korupčnými trestnými činmi je však možné považovať tretie osoby odlišné od subjektov korupčného vzťahu. V prvom rade ide o osoby, na úkor ktorých boli subjekty korupčného vzťahu neoprávnene zvýhodnené alebo inak uprednostnené (napríklad neúspešní súťažiteľia). Vo všeobecnosti sa však za poškodeného považuje štát a v konečnom dôsledku i spoločnosť ako celok. Je teda zrejmé, že práve uvedené tretie osoby je potrebné považovať za osoby, ktoré boli v príčinnej súvislosti s korupčnými trestnými činmi poškodené, bola im teda spôsobená jedna z kategórií škôd uvedených v zákonnej definícii osoby poškodenej pre účely trestného konania.

V prípadoch rozmanitých korupčných praktík pôjde v prípadoch poškodených osôb predovšetkým o škodu majetkovú (napríklad v podobe ušlého zisku neúspešného súťažiteľa, ktorý mohol rozumne a odôvodnene dosiahnuť, ale ho v dôsledku korupčného správania sa iných subjektov nedosiahol), avšak v určitých prípadoch by taktiež mohlo ísť o kategóriu iných škôd, najmä však potom o rozmanité nemajetkové ujmy (kde by sme mohli zaradiť najmä ujmu na reputácii konkrétneho súťažiteľa – podnikateľa).

Pokiaľ ide o možnosti náhrady takýchto škôd, môžeme v zásade hovoriť o dvoch základných možnostiach postupu poškodeného, a to jednak prostredníctvom adhézneho konania priamo v trestnom konaní, či samostatným uplatnením nároku na náhradu škody v občianskoprávnom konaní. Prvou líniou možného uspokojenia prípadného nároku osoby poškodenej korupčnými trestnými činmi na

³ IVOR, J. a kol.: *Trestné právo procesné. Druhé, doplnené a prepracované vydanie*. Bratislava: IURA EDITION, 2010, s. 248.

⁴ Pozri TÓTHOVÁ, M.: *Špecifiká odhaľovania korupcie*. *Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae* č. 1/2011, s. 85 a nasl.

náhradu škody spôsobenej takýmto trestným činom, je teda jeho uplatnenie v príslušnom trestnom konaní vedenom vo veci a voči osobám, ktoré sa dopustili korupčného konania a teda trestného činu. V takomto prípade jednoznačne iniciatívu musí prevziať sám poškodený, ktorý si patričným spôsobom svoj nárok na náhradu škody v trestnom konaní uplatní. V prípade riadneho a včasného uplatnenia nároku poškodeného v trestnom konaní je súd povinný sa s takýmto nárokom vysporiadať a konkrétnym spôsobom o ňom rozhodnúť. V opačnom prípade, teda ak by súd o riadne a včasne uplatnenom nároku na náhradu škody nerozhodol, je to podklad a dôvod na podanie odvolania zo strany poškodeného. V konkrétnom prípade potom súd, ak uzná obžalovaného za vinného zo spáchania konkrétneho korupčného trestného činu, môže rozhodnúť o nároku poškodeného jedným z nasledujúcich spôsobov:

- a) Prizná poškodenému nárok na náhradu škody voči obžalovanému, ak nárok i jeho výška je odôvodnená výsledkami trestného konania (§ 287 ods. 1 Trestného poriadku).
- b) Odkáže poškodeného s celým jeho nárokom na konanie v občianskoprávných veciach, prípadne na konanie pred iným orgánom vtedy, ak výsledky dokazovania netvorí dostatočný podklad na vyslovenie povinnosti nahradiť škodu, alebo v prípade ak by pre rozhodnutie bolo potrebné vykonať ďalšie dokazovanie, ktoré by presiahlo potreby trestného stíhania, a teda by aj konanie podstatne predĺžilo (§ 288 ods. 1 Trestného poriadku). Tu je potrebné poznamenať, že vzhľadom na zložitosť skutočností (najmä potom príčinnú súvislosť medzi korupčným konaním a utrpenu škodou či ujmu, ale taktiež samotnú výšku utrpenej škody či ujmy), ktoré by bolo potrebné v konaní preukazovať, je odôvodnené sa domnievať, že takýto postup sa uplatní v pomerne veľkom počte prípadov.
- c) Súd uplatnený nárok prizná len sčasti a so zvyškom nároku poškodeného odkáže na občianskoprávne konanie, prípadne na konanie pred inými príslušnými orgánmi (§ 288 ods. 2 Trestného poriadku).

Ak však súd obžalovaného oslobodí spod obžaloby, alebo ak súd trestné konanie zastaví, poškodeného odkáže s jeho nárokom na náhradu škody na konanie v občianskoprávných veciach, prípadne na iné konanie (vzhľadom na ustanovenie § 288 ods.3 Trestného poriadku).

Druhou zásadnou možnosťou uplatnenia nároku na náhradu škody spôsobenej korupčnými trestnými činmi, je samostatné uplatnenie

takéhoto nároku v občianskoprávnom konaní. Zásadným dokumentom v tejto oblasti právnej úpravy je nepochybne Občianskoprávny dohovor o korupcii, prijatý Radou Európy 4.11.1999 v Štrasburgu. V prípade tohto Dohovoru môžeme vlastne hovoriť o prvom pokuse o stanovenie a definovanie medzinárodných pravidiel v oblasti potlačania korupcie prostredníctvom nástrojov súkromného práva. Základným cieľom Dohovoru je zabezpečiť, aby jeho zmluvné strany zaviedli účinné právne prostriedky pôsobiace v prospech osôb, ktoré utrpeli škodu ako dôsledok korupčného správania sa iných subjektov, tak, aby im bolo umožnené brániť svoje záujmy a práva, predovšetkým potom právo na náhradu spôsobenej škody. V podrobnosti Dohovor stanovuje taktiež pravidlá pokiaľ ide o rozsah priznanej náhrady za takúto škodu, podmienky pre vyvodenie zodpovednosti voči konkrétnej osobe, ale taktiež pravidlá súvisiace s možnosťou premlčania konkrétnych nárokov na náhradu škody spôsobených korupčnými trestnými činmi.

Požiadavky Občianskoprávneho dohovoru o korupcii boli v slovenskej právnej úprave reflektované prostredníctvom príslušnej novely Občianskeho zákonníka, konkrétne zákonom č. 526/2002 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Konkrétna úprava bola poňatá do ustanovení § 106 a §442 Občianskeho zákonníka. Čl. 3 Dohovoru špecifikuje spôsob a rozsah reparačnej náhrady spôsobenej škody tak, že má byť nahradená jednak skutočná škoda (*damnum emergens*), ktorá má predstavovať skutočné zmenšenie majetkovej sféry poškodenej strany, ale taktiež aj ušlý zisk (*lucrum cessans*), ktorý predstavuje zisk, ktorý by sa rozumne mohol dosiahnuť, avšak sa v dôsledku korupcie nedosiahol. Navyše, Dohovor umožňuje v prípade korupčných trestných činov taktiež náhradu nemajetkovej ujmy, ktorá vznikne poškodenej strane v dôsledku týchto trestných činov. V súlade s týmito požiadavkami Dohovoru sa pri škode spôsobenej niektorým trestným činom korupcie v zmysle §442 ods.2 Občianskeho zákonníka uhrádza aj nemajetková ujma v peniazoch.

Čl. 7 ods. 1 Dohovoru zmluvným stranám uložil povinnosť zabezpečiť, aby uplatnenie nároku na náhradu škody podliehalo premlčacej dobe. Táto by mala byť koncipovaná jednak ako lehota subjektívna, ktorá by nemala byť kratšia ako trojročná, pričom by mala plynúť odo dňa, kedy sa osoba, ktorá utrpela škodu dozvedela, alebo sa s prihliadnutím na okolnosti mala dozvedieť o vzniku škody, a o tom, kto za takúto škodu zodpovedá. Navyše Dohovor požaduje zavedenie taktiež objektívnej, najmenej desať ročnej premlčacej lehoty.

Škoda spôsobená korupciou v zmysle citovanej novely Občianskeho zákonníka nadväzuje na trestné konanie. § 106 ods. 3 Občianskeho zákonníka upravuje v súlade s Dohovorom premlčaciu lehotu práva na náhradu škody spôsobenej niektorým trestným činom korupcie podľa osobitného zákona na tri roky odo dňa nadobudnutia právoplatnosti odsudzujúceho rozhodnutia súdu o spáchaní niektorého trestného činu korupcie. Ako je zrejmé, takto koncipovanú lehotu je potrebné

považovať za lehotu objektívnu, plynúcu od nadobudnutia právoplatnosti odsudzujúceho rozsudku, čo môže v konkrétnom prípade spôsobiť problém pri uplatňovaní nároku poškodenej strany, keď sa táto z určitého dôvodu nemusela zúčastniť trestného konania v postavení osoby poškodenej. Objektívna lehota plynúca od spáchania konkrétneho trestného činu korupcie bola premietnutá do úpravy v dĺžke desať rokov. Ak veriteľ v premlčacej dobe uplatní právo na súde alebo u iného príslušného orgánu a v začatom konaní riadne pokračuje, premlčacia doba od tohto uplatnenia po dobu konania neplynie. Preto, aby došlo k spočívaniu premlčacej doby musia byť kumulatívne splnené dve podmienky:

a) uplatnenie práva na súde, napríklad v podobe návrhu na začatie konania na plnenie, vzájomného návrhu, ale napríklad uplatnenia nároku v adhéznom konaní v rámci trestného konania, a

b) riadne pokračovanie v začatom konaní.

Aby poškodená strana zabránila premlčaniu svojho nároku na náhradu škody, ktorá vznikla v súvislosti so spáchaním trestných činov korupcie, môže tento nárok uplatniť na civilnom súde aj pred nadobudnutím právoplatnosti odsudzujúceho rozsudku. Tým sa zabezpečí spočívanie premlčacej doby práva na náhradu škody spôsobenú niektorým trestným činom korupcie. Vzhľadom na to, že obe lehoty sú koncipované ako lehoty objektívne, je možné konštatovať, že právna úprava dovoľuje premlčanie práva na náhradu takejto škody skôr, ako sa právoplatne skončí trestné konanie odsúdením páchatel'a korupčného trestného činu (ak nedôjde k uplatneniu nároku, teda k spočívaniu premlčacej doby, jedným z vyššie uvedených spôsobov), čo je možné vidieť ako nedostatok takejto právnej úpravy.

Literature:

- Baláž, P., Jalč, A.: Spoločensko-právna ochrana pred korupciou. Bratislava: Vydavateľstvo Trnavskej univerzity, Veda – Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2006.
- IVOR, J. a kol.: Trestné právo procesné. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2010, ISBN 978-80-8087-309-9.
- Ivor, J. a kol.: Trestné právo hmotné. Osobitná časť. Bratislava: IURA EDITION, 2010, ISBN 978-80-8087-308-2.
- TÓTHOVÁ, M.: Špecifiká odhaľovania korupcie. *Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae* č. 1/2011, s. 85 a nasl. ISSN 1337 6810.
- TÓTHOVÁ, M.: Právna úprava postihu korupcie a jej vplyv na modus operandi korupčných trestných činov a možnosti odhaľovania korupcie. In BARÁNY, E. a kol.: Právo a jeho

*Dny práva 2011 – Days of Law 2011 [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2012 ISBN 978-80-210-5916-0 (soubor) 9788021047334. Dostupné z:
<http://www.law.muni.cz/content/cs/proceedings/>*

prostredie. Ústav štátu a práva SAV, Bratislava, s. 356-369. ISBN 978-80-8095-072-9.

Contact – email

tatiana.kanalikova@gmail.com